

Gelej

Emlékezés eleinkre...

Ezúttal egy olyan kiváló személyiségre szeretném felhívni a kedves olvasók figyelmét, akinek munkássága nem e tájhoz kötődik. Ide valóak azonban gyökerei, egészen pontosan: gejeji születésű.

Szeremlei Sámuel 1837. szeptember 4-én született tehát Gelejen. Hosszú életet élt: 1924. november 20-án hunyt el Hódmezővásárhelyen.

Szeremlei gimnáziumi tanulmányait Miskolcon végezte, a református teológiát Debrecenben, ahol 1858-ban végzett. Ekkor Hajdúböszörmény rektora lesz, majd 1961-től Makón, 1864-től Hódmezővásárhelyen segédlelkész. 1866-ban saját költségén három hónapos utazást tesz Európában. 1867-től diószegi, 1871-től hódmezővásárhelyi lelkész. 1879-től a békéscsabai egyházmegye főjegyzője, 1896-tól az egytemes konvent rendes tagja. Tevékeny részese volt a magyarországi protestáns egyesület alapításának, kezdettől tagja a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságnak. 1908-tól a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. 1917-től a debreceni egyetem teológiai díszdoktora. Értékes életművéből is kiemelkedik Hódmezővásárhely történetének megírása, amely 14 éves elmélyült munkával született meg.

R. Várkonyi Ágnes többek között így ír róla a Szeremlei Sámuel és a mezővárosok történetének historiográfiája (Századok, 1974.) című tanulmányában:

„Már serdülőkorában megmutatkozik, hogy egyénisége a reformkor és 48 nemzedékével rokon. Önéletrajzi visszaemlékezéseiből a tanulásért keményen megküzdő kisdíák rokonszenves alakja tűnik elének. Családja azoknak a nagyműveltségű lelkészcsaládoknak egyike, amelyek annyi kiváló tudóst adtak a XIX. századi

Magyarországnak. Otthonukban gyakran megfordult Szemere Bertalan. A kor francia és német irodalmában különösen tájékozott apja korán meghal, s ahol hét árva marad, ott, aki tanulni akar, annak dolgoznia kell. Asztalosműhelyekben forog, meg bognárok mellett, kitanulja a könyvkötészetet is, majd órákat ad, nevelősködik, a debreceni kollégium diákja sokszor éhezik. Mindemellett, mint írja: „Jókedvvel és sikerrel tanultam... a csúszás mászás nem volt természetemben... a meggyőződés és a kötelességteljesítés embere voltam“. Szereti a természetet, a testgyakorlatokat. Gyalog járja be a közeli és a távolabbi falvakat. Most gyűlik érdekes néprajzi cikkeinek anyaga, most tanulja a Hódmezővásárhely történetében mesterien alkalmazott néprajzi ismereteket. Tanulótársai gyalognyargalásaiért „huszár“-nak, tanárai a könyvek mellett töltött éjszakákért „bagoly“-nak nevezik. Nem egyszer fedték meg tanárai az éjszakai tanulások miatt: „Nevelő úr! Tán eszi a gyertyát, hogy oly sokat fogyaszts.“ A gyertyavilág mellett töltött éjszakákon pedig a természettudományok tartották fogva. Éppen úgy lebilincseltek a természettudományok új eredményei, mint az előtte járó kortársakat... Külösen a természettudomány két ága kötötte le, a geológia és a vegytan. Török József orvos vegytani előadásait - írja - „teljes odaadással figyeltem, az új érdekes és sűrű kísérletekkel járó tantárgyat a szakművek vonatkozó adataival kiegészítettem“. 1858-ban mint hajdúböszörményi rektor a természettudományokat különös kedvvel tanította: természettani tankönyvet írt, megcsinálta az egyszerűbb kísérleti eszközöket, sőt Pestről finomabb műszereket is hozatott, oly módon, hogy az árukat hangversenyek, műsoros estek jövedelmeiből teremtette elő. Közben orvosnak készül, mert úgy véli, a pap csak fél munkát végezhet, ő pedig az emberiség testi-lelki gondjain egyszerre akar segíteni. Aztán be kell látnia - amint írja - „egy ember erejének elég egy életpálya tanulmánya és fáradalma“. Így azután lelkész lesz. Állomáshelyei Makó, Hódmezővásárhely, Diószeg, aztán 1871-ben ismét és immá-

ron élete végéig Hódmezővásárhely.

Munkásságával azonban nem ezen az egyetlen pályán mozog. Bekapcsolódik az 1860-as évek művelődéspolitikai harciba... nagy szenvedéllyel száll vitába az arisztokratikus, feudális szellemű művelődéspolitikáé híveivel... Meggyőződéssel vallja, hogy az egész iskolapolitikát a földműves és az iparososztályok célszerű képzésének érdekében kell átalakítani. „E célra pedig - írja 1865-ben nagy visszhangot kiváltó cikkében - a reáliskolák szolgálnak.“

Európai utazása során tanulmányozta Franciország, Németország és Svájc iskolarendszerét, és nagyhatású útirajzban vette össze a magyarországi tapasztalatokkal. Egy érdekes részlet talán felkelti az érdeklődést a teljes munka iránt. Párizsról pl. ezt írja:

„Méltóságok, Nagyságok, Tekintetességek s egyéb efféle sületlenségek itt nincsenek, épp úgy mint Sweicban vagy a művelt demokrácia egyéb helyein. A szellem és a tudomány nagyérdemű bajnokai... elpirulnának vagy meglennének sértve, ha őket nagytiszteletű, vagy főtiszteletű uraknak szólítanád, mert külföldön minden ember tudja, hogy e hiúságos dagály a valódi érdemhez nem illik s azt nem pótolja s egy hajszállal nem növeli... „

Életművét, munkásságát szeretettel ajánljuk szülőföldje lakóinak figyelmébe is.

